

Yeni İnsan Yayinevi
Edebiyat Serisi

Kálmán Mikszáth

Kálmán Mikszáth von Kiscsoltó, 1847'de Szklabanya'da dünyaya geldi. Hukuk öğrenimi gören Kálmán Mikszáth, 19. yüzyılın sonunda yetişmiş en önemli Macar yazar olarak kabul ediliyor. 1881 yılında *Slovak Akrabalar* ve 1882'de *Paloc'un İyi İnsanı* kitaplarıyla başarıyı yakaladı. Yazar olarak ünlenmesinin ardından 1887'de Ulusal Meclis'e seçildi. Romantik tarzını bırakıp realist bir anlatıma yönelen Mikszáth, toplum tavırlarını eleştirirken günlük yaşamı anlayışlı bir bakışla yansıtan eserler ortaya çıkardı. Kálmán Mikszáth en önemli eseri olan *Garip Bir Evlilik*'i yaşamının sonuna doğru yazdı. Kálmán Mikszáth 28 Mayıs 1910'da öldü.

Necmi Seren

Türkçe öğretmeni ve çevirmen. Molnar Ferenc'e ait *Pal Sokağı Çocukları* (*A Pál Utcai Fiúk*) adlı çocuk klasliğini, özgün dilinden çevirerek edebiyatımıza kazandırmıştır. Lázor Isztvan'dan *Vesta Rahibesi* ve Kálmán Mikszáth'dan *Aziz Petrus'un Şemsiyesi*'ni Macarca'dan Türkçeye çevirmiştir.

Aziz Petrus'un Şemsiyesi

Kálmán Mikszáth

Macarcadan eviren
Necmi Seren

Yeni İnsan Yayınevi - 171
Edebiyat Serisi - 24
Aziz Petrus'un Şemsiyesi
Kálmán Mikszáth
Orijinal Adı: Szent Petér Esernyöje
Türkçede II. Baskı, İstanbul, Haziran 2018
ISBN 978-975-2498-58-7
Genel Yayın Yönetmeni: Aytaç Timur
Çevirmen: Necmi Seren
Editör: Çiğdem Artık
Dizgi: Hüseyin Varış
Düzeltilme: Merve Omurtak
Kapak Resmi: The Storm, Pierre August Cot
Kapak Tasarımı: Fırat Emre Çelebi, Hüseyin Varış
Sertifika No: 12186

Bu kitap Macaristan Dış Ticaret ve Dışişleri Bakanlığı ile Balassi Enstitüsü'nün Publishing Hungary projesinin desteğiyle yayınlanmıştır.

©Tohum Yayıncılık Turizm Reklam ve Sağlık Hizm.San. Tic. Ltd. Şti. 2018
Tohum Yayıncılık Turizm Reklam ve Sağlık Hizm. San. Tic. Ltd. Şti
Bostancı Mah. Prof. Ali Nihat Tarlan Cad. No: 76/12 Kadıköy, İstanbul
Tel: (0 216) 489 84 08 Fax: (0 216) 518 23 60

Tüm hakları saklıdır. Yayıncının yazılı izni olmaksızın, tanıtım için yapılacak kısa alıntılar dışında, hiçbir yolla çoğaltılamaz.

www.yeniinsanyayinevi.com
yeniinsanyayinevi@gmail.com
newhumanpublisher@yahoo.com
[facebook/yeniinsanyayinevi](https://facebook.com/yeniinsanyayinevi)
[instagram/yeniinsanyayinevi](https://instagram.com/yeniinsanyayinevi)
twitter.com/yeniinsanyayin

Baskı: Asya Basım Yayın Sanayi Tic. Ltd. Şti
Tevfikbey Mah. Halkalı Cad. No: 162/7 Küçükçekmece – İSTANBUL
Matbaa Sertifika No: 36150

Aziz Petrus'un Şemsiyesi

Kálmán Mikszáth

Macarcadan eviren
Necmi Seren

Eski Yunanlılardan beri milletlerin sanat ve fikir hayatında getirdikleri şaheserleri dilimize çevirmek, Türk milletinin kültüründe yer tutmak ve hizmet isteyenlere en kıymetli vasıtayı hazırlamaktır. Edebiyatımızda, sanatlarımızda ve fikirlerimizde istediğimiz yüksekliği ve genişliği bol yardımcı vasıtalar içinde yetmiş olanlardan beklemek, tabii yoldur. Bu sebeple tercüme külliyyatının kültürümüze büyük hizmetler yapacağına inanıyoruz.

01.08.1941
İsmet İnönü

Önsöz

K. Mikszáth Avusturya-Macaristan İmparatorluğu içinde en mesut yıllarını yaşayan, Tuna boyundaki kuruluşunun bininci yıldönümü kutlayan Macaristan'ın yazarıdır Macar yurdunun bu, görünüşte o kadar mesut çağının bütün yüze gülen hayatı, "gentry" tabakasının babayani idaresi 20. Yüzyılın Macar veya yabancı nesillerine geçebilmek için Mikszáth'ın eserlerinde en koyu renkleriyle toplanmış bulunmaktadır.

K. Mikszáth, Nograd ilinde Szklabonya'da (bugün Mikszáth köyü) 1847'de doğdu. Küçük kişizade sınıfından olan babası meyhanecilik ve -o çağlarda çok defa bu zanaatla beraber yürüyen- kasaplık yapardı. Tahsilini Kuzey Macaristan'ın protestan okullarında yaparak hukukçu oldu, sonra vilayet memurluğuna girdi. 1881'de *Slovak Hemşeriler*, 1882'de *Babacan Paloclar* eserini çıkarınca birden şöhret kazandı. Daha sonra mebusluğa seçildi ve 1910'da, ölümünden az önce bütün memleket büyük bir coşku içinde yazarlık hayatının kırkinci yıldönümünü kutladı.

Mikszáth'ın edebi çalışmaları Macar klasizmi ile Macar burjuva klasizmi sınırı üzerinde köylü, küçük burjuva ve "gentry" sınıflarının hayatlarını aksettirir.

Bunlar içinde Mikszáth en ziyade köy tasvirciliğinde yükselmiştir. *Slovak hemşeriler*, *Babacan Paloclar* adlarıyla çıkan köycü hikayelerinde gençlik çağının bütün kudretini ve ateşini göstermiştir. Kuzey Macaristan'daki karışık Macar-Slovak köylü halkının bu tasvirleriyle Mikszáth sade halk tasvirciliğindeki kabiliyetinin en yüksek noktasına erişmekle kalmamış, onun sayesinde Macar edebiyatının

halkçılık sanatı da doruklarından birine yükselmiştir.

Mikszáth köycü hikayelerinde halkı bize bütün kültür maskelerinden sıyrılmış olarak olduğu gibi gösterdiği halde birçok romanında sık sık karşımıza küçük burjuva tasvirlerinden daha ziyade 'anormal'i aradığını, bu eserlerde garip tiplerin hakim olduğunu görürüz. Küçük burjuva aleminin bu tarzdaki tasvirlerinde Mikszáth herhalde Dickens ve Balzac'ın tesirleri altında, 10. Yüzyıl Avrupa edebiyatında hüküm sürmüş olan küçük burjuva tasvirciliğine kapılmaktan başka bir şey yapmamıştır.

Fakat buna karşılık Mikszáth köy tasvirciliğinde olduğu gibi "gentry" tasvirciliğinde de tamamıyla orijinaldir. "Gentry" tasvirciliğindeki en baş karakteristik, küçük burjuva tasvirciliğindeki garabet ve "anormallik" yerine "tragicomicum" dur.

"Gentry" tasvirciliği sanatının "tragicomicum"unu anlayabilmemiz için onun, Macaristan'ın bu parlak, büyük devlet rolü oynamaya özendiği devrindeki asilzade sınıfının iyi ve kötü taraflarını çok iyi gördüğünü bilmemiz gerekir. O, gösteriş ve özentisi ile gerçek arasındaki farkları görüyordu. Asilzadeler Macaristan'ını bekleyen çöküşü devrinde ondan daha iyi duymuş bir Macar yazarı daha gösterilemez. Öyleyken Mikszáth eserlerinde sonuna kadar hadiselerin üzerine "tragicomicum" ve müsamaha perdesini örtmüş, sanki hiçbir yerde bir kötülük görmemiş, hep işler gayet yolunda imiş gibi göstermiştir.

Mikszáth'ın bu görüş ve hareket tarzı, ne muhafazarlıktan ne de bir görüş darlığından ileri gelmektedir. Ondaki bu görüş, daha ziyade Macar klasisizminin doğurduğu ve Macar neoromantizminin yetiştirdiği Mikszáth'ın artık Avrupa realizminin pozitivist rüzgarına kapılmış olmasıyla açıklanabilir. O henüz klasiktir, henüz neoromantiktir fakat artık onda realizm de hatırı sayılır derecede kendini göstermektedir. Mikszáth, çağının olaylarına karşı isyan edecek ve onlara karşı savaş açacak kadar yeni, realizmi de o derece köklü olmamakla beraber o çağın bütün güzelliklerinden gözü kamaşmayacak kadar kuvvetlidir.

Bu tezatlı durumda Mikszáth pasif yolu seçerek eserle-

rinde her şeye karşı anlayış göstermeye, her şeyi hoş görmeye çalıştı ve böylece kişizadelik Macaristan'ını öyle tasvir etti ki, işlerin pek yolunda gitmediği fakat aynı zamanda Mikszáth'ın da içinden kendi kendine: "Peki ama işlerin yolunda gitmesi herhalde lüzum mu?" diye düşündüğü satırlar arasında sezilir.

Mikszáth bu yolu seçmekle netice itibariyle iyi etmiştir. Eğer hadiseler üzerinde hükümler yürütmek yolunu tutmuş olsaydı o, Macar edebi ve siyasi neoromantizmini yıkan "Batı Okulu"nun müjdecisi olabilirdi. Fakat o kadar. Halbuki böyle, anlayışlı hoşgörülüğüyle en büyük Macar mizahçısı olmuş, Macar mizahı onun sayesinde Avrupa ve insanlık ölçüsüne yükselmiştir.

Üsluptaki sanatı da ona mizahçılığı mukadder kılmıştır. Gerçekten üslubunun en kuvvetli tarafı firkacılık kudretidir. Zaten Mikszáth'ın hikayede her zaman, daha kuvvetli kalışı ve birçok romanının birer uzun hikayeden başka bir şey olmayışı da bunun neticesidir. Yazılarında firkacılık o kadar hakimdir ki, Miszath için "ağzıyla yazıyor" denebilir ve hikayecilik sanatındaki sihri ancak yazıları yüksek sesle okunduğu zaman meydana çıkar.

Kırk sekiz cildi bulan eserlerinden yukarıda adları geçen *Slovak Hemşeriler* ve *Babacan Polaclar* hikayelerinden sonra en önemlileri, Mikszáth'ın hayatında birer sınır taşı teşkil edenler şunlardır:

Hamiyetli Efendiler (1884), *Konuşan Kaftan* (1889)¹, *Aziz Petrus'un Şemsiyesi* (1895), *Yeni Zrinyi Destanı* (1898), *Nosztly Oğlanla Maria Toth'un Hikayesi* (1908) ve nihayet son eseri olan *Kara Şehir* (1910).

Biz burada Mikszáth'ın en güzel eserlerinden biri olan *Aziz Petrus'un Şemsiyesi* adlı romanını Necmi Seren'in, aslındaki üslup hususiyetlerine yaklaştırmaya çalışan tercümesiyle okurlarımıza sunuyoruz. Daha bundan elli yıl önce bütün dünyayı dolaşmış ve on iki kadar dile çevrilmiş olan bu eser hakkında Macar edebiyat tarihçisi E. Csaszar, Macar romanının tarihi üzerine yazdığı kitabında şunları kaydeder:

¹ Sadrettin Karatay tarafından Türkçeye çevrilmiştir. M.E.B Macar klasikleri serisi 5.c.

“Bu büyük eser, Mikszáth’ın okuyucu kitlesi tarafından bugüne kadar en çok sevilen olup, birtakım vakaların düğümlemesinden meydana gelen bir romandır. Ancak vakalar romanlarda olduğu gibi düğümlememiş, bunlar üç muhtelif noktadan hareket ettirilerek ve birbirini geliştiren bir bütün teşkil etmeksizin eserin son kısmında toplanmıştır. Zaten romanın bir başkahramanı da yoktur, hikayenin mihverdi bir şemsiyedir ve bütün vaka bir şeytan arabası gibi, hoş bir hızla bunun etrafında döner. Vakanın bir kolu yazarın, menkıbelerin şaşılacak esrarı ile örttüğü bayağı bir hikayedir. Glogova papazının henüz bebek kızkardeşi Veronka dışarıda sepetinin içinde yatarken, oradan geçen meçhul bir ihtiyar Yahudi üzerine bir şemsiye açıp bırakır, böylece çocuk yağmurdan korunmuş olur. Bu hadise halkın dilinde menkıbe, ihtiyar Yahudi halkın hayalinde Aziz Petrus haline gelir, küçük kız çocuğuna Tanrının sevgilisi diye saygı gösterirler, şemsiye ise kiliseye konur. Vakanın öteki kolu bir nesil önceki zamanda başlar. İhtiyar Gregorics, insafsız hısımları yerine kendi gayrimeşru çocuğunu, Gyuri’yi servetine mirasçı yapabilmek için bütün mallarını paraya tahvil ederek bankaya koyar, senedini de saklar. Nereye sakladığını, yazar sanatkar hesabılığıyla söylemiyor, sade eski kırmızı şemsiyenin sapına gizlediğini okuyucuya sezdiriyor. Bu adam ölünce koca serveti boşuna ararlar, Gyuri’ye de bir şey kalmaz çünkü şemsiye sır olmuştur. Biz tabii şemsiyenin Glogova Kilisesi’nde olduğunu biliyoruz. Asıl hikaye bu iki nakil üzerinden 14-15 yıl geçtikten sonra başlar. Meşhur bir avukat olan Gyuri, serveti gizleyen şemsiye efsanesini duyar ve bunu elde etmek için harekete geçer. İzler Glogova’ya götürür. Şemsiyeyi orada bulurlar fakat sapsız olarak çünkü geçen zaman içinde dindar halk onun yerine gümüş sap takmıştır. Gyuri uçup giden rüyalarının yerine Veronka’nın aşkını kazanır. Görülüyor ki, *Aziz Petrus’un Şemsiyesi* hakiki bir roman değil, yazarın, birçok bağlarını birbirine ince bir sanatla örerek toplu ve tesirli bir hale getirdiği birtakım hikayeler demetidir. Mikszáth hikayecilik sanatındaki üstatlığıyla bu gerçek, hatta alelâde vakaya, merakla takip edeceğimiz romantik bir hava vermiş,

hoş epizotlarla, zekasının zengin buluşlarıyla doldurmuş, çok iyi tasvir edilmiş ikinci ve üçüncü derecedeki şahıslarıyla onu canlandırmış ve nihayet yazarın ifadesindeki sevimlilik, hele iki gencin birbirleriyle karşılaşan aşklarının tasvirinde esere samimi bir sıcaklık ve eşsiz bir çekicilik vermiştir.”

T. Halasi Kun

Birinci Bölüm

EFSANE

Küçük Veronka'yı Götürüyorlar

Halap'ta öğretmenin dul karısı ölmüştü.

Öğretmen öldüğü zaman bile mezarcılar kana kana şarap içemezler. Ya arkasından da dul karısı giderse? Bu kadının dünyada bir keçisinden, besideki kazından ve iki yaşında bir kız çocuğundan başka bir şeyi kalmamıştı. Kaz en çok bir hafta daha beslenecekti; anlaşılan, zavallı kadın bu kadarcık bile bekleyemedi. Kaza bakınca erken, çocuğa bakınca geç ölmüştü. Bu çocuk doğmamalıydı bile. Keşke Allah onu da zavallı kocası ile beraber yanına alsaydı. (Hey Allahım, bu adamın ne güzel sesi vardı!) Bu küçük yaratık, babasının ölümünden, çok değil, bir, nihayet iki ay sonra dünyaya gelmişti. Kadın hakkında kötü şeyler söylersem, dilimi kesmelerine hak kazanmış olurum. Böyle şey ne söylerim, ne düşünürüm.

İyi, namuslu bir kadındı ama şimdi bu tekne kazıntısı ne olacak? Yükünü burada bırakacak yerde kendisi ile beraber götürebilseydi, öbür dünyaya daha kolay giderdi.

Sonra, Allah taksiratını affetsin, bu biraz yakışksız olmuştu.

Hem zaten, bu öğretmen ailesinin, rahiplik mesleğini tutmuş yetişkin bir çocuğu vardı. Şüphesiz, bu iyi bir çocuktur. Ne yazık ki daha annesine yardım edemiyordu çünkü, kendisi ancak, Slovakya'nın uzak bir yerinde, çok fakir bir köy papazının yanında çömezdi. Ama şimdi, iki haftadır Selmezc'le Besztencze Dağları arasında bir yerde, Glogova adlı küçük bir köyde papaz olduğuna dair bir haber yayıl-

mıştı. Sığırtmaçlık yaptığı sıralarda birgün oraya yolu düşmüş olan Janos Kapiczany burasının berbat bir yer olduğunu söylüyordu.

Öğretmenin karısı, tam şimdi, oğlundan artık bir parça yardım görebileceği sırada göçüp gitmişti.

Fakat, kuru laflarla onu artık uykusundan uyandıramayız. Bu münasebetle sadece şunu söylemek isterim ki, (aşk olsun asil ruhlu Halap ahalisine) bu iyi kalpli kadın için şerefine uygun bir cenaze töreni yaptılar. Gerçi masrafa yetecek kadar para toplanmamıştı, eksiği tamamlamak için keçiyi de satmak icap etmişti; lakin kaz duruyordu. Ama ona verecek mısır kalmadığından hayvan zayıflamış; ağır solumalar yerine eskisi gibi tabii nefes almalar başlamış; kocaman karnı yüzünden tembel tembel yürürken şimdi gene eski çevikliğine dönmüştü. Kısacası, başka bir varlığın dünyadan göçmesi münasebetiyle karşısına çıkan kendi yakın ölümünden kaçıyor. Tanrının yüce hikmeti bir hayatı söndürürken başka bir hayatı kurtarabilir. Zira, inanınız bana, levhimahfuzda, şuursuz hayvanlarla şuurlu hayvanlar arasında hiçbir fark gözetilmez ve belki bunlara da kralara ve prenseslere gösterildiği kadar alaka gösterilir.

Şüphe yok ki Allah rahimdir, hakimdir, kadirdir ama köyün muhtarını da yabana atmayalım. O, cenaze töreninden sonra, vaftiz adı Veronka olan bu ufacık kızın köy ağalarına sıra ile misafir edilmesine, köy bekçisinin onu her gün ev ev dolaştırmasına ve buralarda çocuğun güzelce karnının doyurulmasına dair bir usul koydu.

İhtiyar heyetinde olanlar üzgün bir tavırla sordular:

- Bu böyle ne zamana kadar sürecek, muhtar efendi?

Mihaly Nagy kısaca şu cevabı verdi:

- Ne zaman keyfim ister de başka bir çare düşünürsem o zamana kadar.

Bu iş on gün kadar böyle gitti. Sonra birden, Mathe Billeghi ile Ferencz Koczka'nın Besztercze'ye, buğday satmaya gidecekleri haberi duyuldu. (Çünkü hani ora Yahudilerinin henüz bizimkiler kadar akıllı olmadığını söylerler.)

Mihaly Nagy bu güzel fırsatı kaçırmadı.

- Eh, mademki buğdaylarınızı oraya götürüyorsunuz,

çocuğu da Glogova'ya papaz olan ağabeyine götürün. Zaten Glogova da o tarafta.

Ötekiler itiraz ettiler:

- O tarafta diyorum size, başka laf istemez! diyerek münakaşayı kesip attı.

Onlar mırınkırın ettiler, bin dereden su getirdiler, birçok bahaneler ileri sürdüler, burasının çok uzak ve sapa bir yer olduğunu, yolda pek büyük zorluklarla karşılaşacaklarını söylediler ama bu işten yakayı yine de sıyıramadılar. Emir emirdi. Bir çarşamba günü Billeghi'nin arabasına, çuvalların üstüne bir sepet yerleştirdiler; bunun içine de Veronka ile, ona miras kalan kazı oturttular. Yukarı semtin kadınları büsbütün yabancı bir aleme gitmek üzere yola çıkan küçük yetim kız için poğaçalar, hamur tatlıları pişirmişlerdi. Bir heybe dolusu da armut, erik koydular. Hatta ağır araba yola düzüldeği zaman bu minimini çocuk için ağlaştılar bile. O ise nereye götürüldüğünü, niçin götürüldüğünü bilmiyor, yalnız tatlı tatlı gülümseyerek dehdehlerin yürümelerine, çuvalların üstünde, sepetin içinde hareketsiz durduğu halde evlerin, bahçelerin ve ağaçların kendine doğru gelmesine bakıyordu.

O Zamanki Glogova

Glogova'yı gören yalnız Kapiczany değildi; bu satırları yazan da oraya gitmişti. Oraların toprağı zayıf ve çoraktır, köy, çıplak dağlar arasındaki dar vadide yere yapışık gibi durur.

Burası öyle bir yerdir ki ta uzaklarından bile, demiryol şöyle dursun, henüz işe yarar bir şose dahi geçmez. Son zamanlarda Besztercze ile Selmecz arasında kahve değirmeni-ne benzer bir tren işlemeye başladı sanıyorum. Ama Glogova'ya bu bile uğramıyor. Glogova'nın, medeniyet çerçevesi içine girmiş köylere yetişebilmesi beş yüz seneye bakar.

Oralarda toprak killi, verimsiz ve inatçıdır. Yalnız yulaf, patates gibi belli bitkiler yetiştirmek istediğini haykırır; gerisi için hiçbir taahhüde girmez. Hatta berikileri de insan anatopraktan adeta, zorla almaya mecbur olur.